

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

**VÝZNAM PEDAGOGIKY VOLNÉHO ČASU PRO VYBRANÝ VÝKON
SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Vedoucí práce: Dr. Ing. Alois Křišťan, Th.D.

Autor práce: Mgr. Blanka Vondrášková
Studijní obor: Pedagogika volného času
Ročník: 4.

2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 31. 3. 2015

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce Dr. Ing. Aloisi Křišťanovi, Th.D. za cenné rady a připomínky při zpracování daného tématu. V neposlední řadě děkuji svojí rodině za podporu během celého studia a všem, kteří mě při psaní této práce podpořili.

OBSAH

ÚVOD	5
1. POMÁHAJÍCÍ PROFESE	7
1.1 Sociální práce	7
1.2 Pedagogika volného času	9
2. KOMPETENCE	11
2.1 Kompetence sociálního pracovníka	13
2.2 Kompetence pedagoga volného času	15
3. SOCIÁLNÍ PRÁCE PRO RODINY S DĚTMI.....	19
3.1 Kompetence sociálního pracovníka pro práci s rodinami s dětmi	21
4. VYHODNOCENÍ KOMPETENCÍ	24
5. SHRUTÍ.....	32
ZÁVĚR	33
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	35
ABSTRAKT	38
ABSTACT	39

ÚVOD

Sociální práce a ostatní pomáhající obory mají společný znak v poskytování pomoci lidem v obtížných životních situacích.¹ Pedagogika volného času v pomáhajícím procesu představuje preventivní funkci předcházející nežádoucímu chování mládeže.² Kdežto jedna z forem sociální práce, sociální práce s rodinou, odvrací hrozbu odebrání dítěte z biologické rodiny.³ Rodina je zvláštní, nenahraditelná sociální soustava, která může pro děti představovat ráj, ale také peklo, záleží vždy na jednotlivých členech, jaké prostředí chtějí nebo umějí vytvořit.⁴

Hlavním cílem této bakalářské práce, s názvem *Význam pedagogiky volného času pro vybraný výkon sociální práce*, je zjistit, zda jsou pedagogické kompetence potřebné pro vybraný výkon sociální práce. Za vybraný výkon sociální práce byla vybrána sociální práce pro rodiny s dětmi, tzv. sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi, nebo také sanace rodiny. Zvoleného cíle bude dosahováno pomocí teoretického vymezení tématu a poté porovnáváním kompetencí sociálního pracovníka pro rodiny s dětmi a pedagoga volného času.

K danému tématu mne vedla touha popsat propojení sociální práce a pedagogiky volného času. Sociální práci jsem si vybrala, neboť jsem jí vystudovala a nyní pracuji v tomto oboru a pedagogiku volného času, protože ji studuji nyní a protože mne v mnohém, při práci s rodinami s dětmi, inspirovala.

Bakalářská práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se zabývá vymezením pomáhajících profesí, kromě toho též vymezením sociální práce a pedagogiky volného času. Druhá kapitola pojednává o kompetencích nejdříve v obecné rovině, poté se zaměřením na vybrané obory. Třetí kapitola čtenáři přibližuje práci sociálního pracovníka pro rodiny s dětmi a také jeho kompetence. Ve čtvrté kapitole dochází k vyhodnocení kompetencí pedagoga volného času a sociálního pracovníka. A pátá kapitola předkládá shrnutí kompetencí obou pracovníků.

---

¹ Srov. MUSIL, L. „Ráda bych Vám pomohla, ale ...“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 15.

² Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*, s. 93.

³ Srov. KNAUSOVÁ, I. *Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti. Sociální práce/Sociální práca*, s. 68 – 73.

⁴ Srov. LUKASOVÁ, E. *Logoterapie ve výchově*, s. 151.

Mezi základní zdroje, ze kterých bylo v této práci čerpáno, patří knihy Bechyňové a Konvičkové, Hájka, Hofbauera a Pávkové, Hadj-moussové, Havrdové, Matouška, Musila, Smutkové a Spousty. Dále jsem vycházela z odborných časopisů, internetových zdrojů a zákonů.

1. POMÁHAJÍCÍ PROFESE

„Člověk je zrozen k vzájemné pomoci“

Lucius Annaeus Seneca

Pod pojmem pomáhající profese si můžeme představit skupinu povolání zaměřenou na profesní pomoc druhým lidem.⁵ Pomoc v tomto smyslu znamená řešit problémy, nesnáze a zdravotní obtíže druhých lidí.⁶ Dá se říci, že tyto profese mají něco společného, co je odlišuje od ostatních profesí. Jde především o důvěrný vztah pomáhajícího a jeho klienta, dále jde o zapojení osobnosti pomáhajícího do procesu pomoci⁷, odpovědnost, neobvyklou psychickou zátěž a riziko pro vlastní psychické zdraví.⁸ S pomáháním se můžeme setkat u řady povolání, hlavní rozdíl je však v tom, že v těchto povoláních je pomáhání pouze vedlejší účinek, nikoliv hlavní cíl. Pomáhající profese tedy znázorňují systém, kde na jedné straně je pomáhající (např. lékař, zdravotní sestra, sociální pracovník, kněz, terapeut, psycholog, učitel, speciální pedagog), a na druhé straně je ten, komu má být pomoci (např. pacient, klient, žák, student, uživatel, chovanec).⁹ Na pomáhajícího pracovníka je tak kladen požadavek disponovat řadou předpokladů a dovedností pro výkon tohoto povolání.¹⁰

Obecně a s velkou opatrností lze tvrdit, že většina pomáhajících profesí zaměřuje svou pozornost na některou z dílčích překážek zvládnání náročné životní situace člověkem.¹¹

1.1 Sociální práce

Hlavním úkolem sociální práce je hledání, vysvětlování a náprava sociálních problémů v rámci uplatňování společenské solidarity.¹² Sociální práce rozvíjí dialog mezi tím, co

---

⁵ Srov. GÉRINGOVÁ, J. *Pomáhající profese. Tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*, s. 21.

⁶ Srov. HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*, s. 188.

⁷ Srov. GÉRINGOVÁ, J. *Pomáhající profese. Tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*, s. 21.

⁸ Srov. HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*, s. 188.

⁹ Srov. GÉRINGOVÁ, J. *Pomáhající profese. Tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*, s. 21.

¹⁰ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 52.

¹¹ Srov. MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale ...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 16.

si přeje klient a tím, co chce společnost ve svých normách.¹³ Řeší tedy problémy lidí, kteří se nacházejí v obtížné životní situaci, na profesionální úrovni.¹⁴ Zároveň se také zabývá vztahy mezi lidmi a jejich prostředím, práce zahrnuje jak práci s jednotlivcem, rodinou, skupinou, ale také s komunitou. Pracuje s lidmi na rozvinutí jejich potenciálu, předcházení selháním a na obohacení jejich životů. Dalo by se říci, že sociální práce je propojený systém teorie, praxe a hodnot.¹⁵

Sociální práci vykonává sociální pracovník, pro přiblížení oboru musíme tedy přiblížit více jeho osobu.¹⁶ „*Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně pracovních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.*“¹⁷ Zároveň je jeho úkolem, všude tam, kde je to možné, posílit schopnost uživatele převzít zodpovědnost za svůj život a samostatně, bez profesionální pomoci sociálního pracovníka, se rozhodovat - i třeba za pomoci druhých lidí, např. přátel nebo rodiny.¹⁸

Teologická fakulta Jihočeské univerzity chápe sociální práci jako společenskovední disciplínu i jako oblast praktické činnosti, jejímž hlavním cílem je odhalovat, vysvětlovat, zmírňovat a řešit sociální problémy. Sociální práce ve spojení s charitativní prací tak vytváří na Teologické fakultě obor, který do práce s klienty vnáší filosofický, duchovní i etický rozměr.¹⁹ „*Studium se zaměřuje na problémové situace v oblasti vzájemných vztahů člověka a prostředí, ve kterém se nachází; všimá si jednotlivců, rodin, skupin i různých komunit. Při studiu na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích se klade důraz na filosofické, teologické, pedagogické a sociální souvislosti.*“²⁰

---

¹² Srov. HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*, s. 253.

¹³ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální práce*, s.25.

¹⁴ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*, s. 7.

¹⁵ Srov. ZAJACOVÁ, M. *Profesionální sociální pracovník v současné společnosti. Sociální práce/Sociální práce*, s. 8 – 10.

¹⁶ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální práce*, s.24.

¹⁷ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. § 109.

¹⁸ Srov. FALTISOVÁ, T. *Náplň práce a profesionální identita sociálního pracovníka. Odborný časopis Sociální služby*, s. 28 – 29.

¹⁹ Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity. *Studium sociální a charitativní práce* [on-line]. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/uchazec/obory/socchar>.

²⁰ Tamtéž.

1. 2 Pedagogika volného času

Pedagogika volného času je jednou z oblastí pedagogiky, mezi další oblasti patří výchova novorozenců a batolat, vzdělávání předškolních dětí, školní vzdělávání, vzdělávání dospělých a vzdělávání seniorů.

Pedagogika se zajímá o záměrné akty vzdělávání, které probíhají v široké sféře vzdělávací reality. Za záměrné akty jsou považovány vědomé aktivity konané vzdělávajícími za účelem někoho něco naučit, např. při výchově dětí ve škole či v rodině.²¹ Pedagogika je věda o výchově, a proto i pedagogika volného času, jako jedna z jejích oblastí, bude souviset s výchovou. Pedagogika volného času se řadí mezi aplikované pedagogické disciplíny do oblasti mimoškolní pedagogiky.

Pedagogika volného času jako vědní disciplína vznikla na začátku 20. století, předmětem jejího zkoumání je využívání volného času, přesněji řečeno se zabývá vzdělávacími a výchovnými prostředky přispívajícími ke smysluplnému využívání volného času nejen dětí, ale také dospívajících a dospělých.²² „*Je to obor zaměřený na podporování osobnostního rozvoje jedince podle jeho potřeb a zájmů, který se uskutečňuje v různých mimoškolních prostředích. Jak je z tohoto vymezení zřejmé, pedagogika volného času má velkou společenskou důležitost a neměla by být mezi jinými pedagogickými disciplínami podceňována.*“²³ Cílevědomé a smysluplné trávení volného času má zabraňovat tomu, aby se děti a mládež věnovaly rizikovým činnostem, jako je např. závislost na počítačových hrách, pochybné druhy zábavy vedoucí k delikventnímu chování či konzumaci alkoholu a jiných drog.²⁴ Ústředním pojmem pedagogiky volného času je, jak již vyplývá z názvu, **volný čas**. Tento pojem je chápán jako časový prostor pro jedince, v němž si může svobodně vybírat, čemu se bude věnovat. Zároveň je to čas po splnění pracovní doby/studia a nezbytných povinností.²⁵ Je to čas, který má jedinec pouze pro sebe, ve kterém nemusí plnit žádné povinnosti a

---

²¹ Srov. PRŮCHA, J.; KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*, s. 15 – 16.

²² Srov. MUSIL, R. *Pedagogika pro střední pedagogické školy*, s. 28.

²³ PRŮCHA, J.; KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*, s. 166.

²⁴ Srov. PRŮCHA, J.; KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*, s. 166.

²⁵ Srov. Tamtéž.

může se věnovat tomu, čemu chce a co ho baví.²⁶ Patří sem např. rekreace, zájmová činnost, odpočinek, dobrovolné vzdělávání.²⁷ *“Pedagogika volného času tyto různé typy činností nejen popisuje, ale především se snaží trávení volného času ovlivňovat, a to tím, že vede žáky a studenty k chápání toho, jak lze volný čas trávit tak, aby byl pro jedince prospěšný, aby usměrňoval a kultivoval jeho individuální zájmy a přinášel mu pocit uspokojení a seberealizace.”*²⁸

Pro ucelený pohled na pedagogiku volného času v obecné rovině, je nutné popsat činnost pedagoga volného času. Pedagog volného času zaměřuje svou pozornost na teorie a výzkumy zabývající se trávením volného času dětí, mládeže a dospělých, dále se zabývá obsahem, prostředky a formami, které vedou ke smysluplnému využívání volného času. V neposlední řadě se zabývá činnostmi ostatních institucí (školských i jiných zařízení) zabezpečujících výchovu a vzdělávání ve volném čase.²⁹

Teologická fakulta Jihočeské univerzity chápe pedagogiku volného času jako obor dotýkající se řady vědeckých disciplín a integrující jejich výsledky. Zároveň ji chápe jako obor společenskovední reflektující podmínky, které se dotýkají volného času a práce, také jako pedagogický obor rozvíjející společenské a individuální možnosti volného času z hlediska metodického a praktického, a v neposlední řadě ji chápe jako obor praktický, kde se vytváří strategie ke zlepšení ekonomických a společenských podmínek, které ovlivňují volný čas. Výzkum pedagogiky volného času se zaměřuje na volný čas v kontextu lidského života ve společnosti, na způsoby trávení volného času a jeho významu pro člověka a na metodiku a jednotlivé volno-časové aktivity.³⁰

---

²⁶ Srov. MUSIL, R. *Pedagogika pro střední pedagogické školy*, s. 29.

²⁷ Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*, s. 93.

²⁸ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*, s. 93.

²⁹ Srov. MUSIL, R. *Pedagogika pro střední pedagogické školy*, s. 28.

³⁰ Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity. *Studium pedagogiky volného času* [on-line]. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/uchazec/obory/pvc>.

2. KOMPETENCE

„Musíš se mnoho učit, abys poznal, že málo víš.“

Michel De Montaigne

Termín kompetence je s určitou samozřejmostí používán v odborné, veřejné či politické diskuzi. V těchto diskuzích však neexistuje jednoznačné a všemi akceptovatelné vymezení tohoto pojmu, což způsobuje potíže.³¹ Proto v této práci bude nyní dán prostor pro popsání významu kompetence, a teprve poté se bude kompetencím věnovat větší pozornost.

Slovo kompetence dle psychologického slovníku znamená způsobilost, schopnost či kvalifikaci.³² Původně slovo kompetence pochází z latinského slova *competens*, což znamená náležitý, vhodný, příhodný. V minulosti byl termín používán spíše jako schopnost chápat a jednat rozumně.³³ „Kompetence je široký pojem, který zahrnuje schopnost přenášet znalosti a dovednosti do nových situací v dané oblasti povolání. Zahrnuje organizaci a plánování práce, inovaci a vyrovnání se s ne-rutinními činnostmi. Zahrnuje takové kvality jako osobní efektivitu, která je na pracovišti potřebná při zacházení se spolupracovníky, manažery a klienty.“³⁴ Odlišné vymezení hovoří o kompetenci jako o možnosti vyjádřit se k nějakému problému či jako oprávnění nebo pravomoc o něčem rozhodnout.³⁵ Kompetence může být brána jako schopnost člověka úspěšně rozvíjet svůj potenciál na základě uceleného souboru vlastních zdrojů a to v kontextu životních situací a úkolů spojených s ochotou rozhodovat a nést za svá rozhodnutí odpovědnost.³⁶

„V češtině jednat kompetentně je chápáno jako jednat odpovědně a se znalostí věci. Být kompetentní má v češtině konotaci mít patřičnou pravomoc a vědět jak jednat, doslovně být způsobilý, oprávněný.“³⁷ Znamená to jednat efektivně a vhodně při splnění úkolu. Z čehož vyplývá, že kompetence, neboli způsobilost, se zásadně projevuje

---

³¹ Srov. VETEŠKA, J.; TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*, s. 8.

³² Srov. HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*, s. 112.

³³ Srov. HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*, s. 41.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Srov. VETEŠKA, J.; TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*, s. 25.

³⁶ Srov. Tamtéž, s. 27.

³⁷ HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*, s. 42.

v chování.³⁸ Pro ucelenější pohled na slovo kompetence, lze vymezit rozdíl mezi kompetencí a schopností. Schopnost lze definovat jako předpoklad k výkonu, jako jeden ze zdrojů, které má člověk k dispozici a které se pojí s nějakou oblastí lidské činnosti.³⁹ „Pokud obdobným způsobem nyní popíšeme kompetenci, můžeme ji oproti schopnosti vymezit jako komplexnější a zásadně kontextově podmíněnou. Jediná kompetence v sobě může obsahovat nejrůznější skladbu schopností, respektive informací, vědomostí, znalostí, dovedností, zkušeností, postojů a eventuálně i dalších zdrojů.“⁴⁰

Za profesní kompetenci je považována komplexní způsobilost k výkonu profese, která zahrnuje nejen znalosti a dovednosti, ale také hodnoty, postoje a osobnostní charakteristiky.⁴¹ Podstatným znakem profesionality je však vědět, co dělám a proč to dělám.⁴² V odborné literatuře najdeme obecné kompetence pro pracovníka v pomáhajících profesích, patří mezi ně:

- inteligence a zdatnost (zejména fyzická zdatnost, touha stále se obohacovat o nové poznatky, emoční a sociální inteligence)
- přitažlivost (nejen fyzická, ale také odborná, zejména v tom smyslu, jak pracovník jedná s klienty)
- důvěryhodnost (zejména spolehlivost, diskrétnost a porozumění pracovníka a jeho využívání moci)
- komunikační dovednosti (fyzická přítomnost, naslouchání, empatie, analýza klientových prožitků.⁴³

Dále se v odborné literatuře setkáváme s vymezením odborných kompetencí, které zahrnují schopnost:

- hodnotit a rozpoznat specifické situace v jejich částech i jako celek;
- stanovit priority, být iniciativní a přijmout rozhodnutí;
- pracovat se širokým repertoárem technik a metod;
- pracovní úkony uskutečňovat s jistotou a zručností;
- rozpoznat změny situace a předvídat jejich vývoj;
- pozorovat, respektovat a rozvíjet zdroje druhých, ale i své vlastní;

---

³⁸ Srov. VETEŠKA, J.; TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*, s. 29.

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 30.

⁴⁰ VETEŠKA, J.; TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*, s. 31.

⁴¹ Srov. SPILKOVÁ, V. a kol. *Současné proměny vzdělávání učitelů*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-081-6. Str. 25.

⁴² Srov. HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*, s. 48.

⁴³ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 52 – 53.

- vyhodnotit následky svého jednání a poučit se z nich;
- vyjadřovat se adekvátně a srozumitelně situaci;
- být přístupný novinkám a změnám;
- motivovat se k učení.⁴⁴

2.1 Kompetence sociálního pracovníka

Kompetence je obecně definována jako schopnost naplnit požadavky povolání. V sociální práci pak představuje zvládnutí vzdělávacích požadavků i dalších zkušeností projevujících se splněním diplomních zkoušek a také schopností dosahovat cílů sociální práce s ohledem na dodržování hodnot a etického kodexu profese, v neposlední řadě jde i o schopnost realizovat pracovní závazky.⁴⁵ Dalo by se říct, že sociální pracovník je tzv. prostředník působící na dvě strany – na klientovo chování a na společenské normy, může působit také opačně - na klientovy normy a na chování prostředí. Je často v roli mediátora, komunikátora, katalyzátora i koordinátora.⁴⁶

Prvním a podstatným předpokladem pro výkon sociální práce je motivace a zájem o tuto práci, pracovitost a zájem o práci s lidmi. Předpoklad rozhodující o kvalitě práce je zralost osobnosti, duševní zdraví, skutečná dospělost a pokora.⁴⁷ Sociální pracovníci musí disponovat znalostmi z oblasti psychologie, zdravotvědy, práva, sociologie i sociální politiky. Se znalostí těchto disciplín jsou schopni lépe určit potřeby konkrétního člověka a navrhnout řešení.⁴⁸ Při své práci musejí být pracovníci samostatní, pracovat koncepčně, být flexibilní a kreativní, mít dobré organizační schopnosti, umět se rozhodovat v nejistotě nebo v situacích morálních dilemat a umět nést za své rozhodnutí zodpovědnost, v neposlední řadě by se měli umět podívat na řešený problém bez rutiny a stereotypů.⁴⁹ Zároveň by měli být schopni podívat se na

⁴⁴ Srov. VETEŠKA, J.; TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*, s. 52.

⁴⁵ Srov. HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*, s. 41.

⁴⁶ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální práce*, s.25.

⁴⁷ Srov. ZAJACOVÁ, M. *Profesionální sociální pracovník v současné společnosti. Sociální práce/Sociální práce*, s. 8 – 10.

⁴⁸ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*, s. 9.

⁴⁹ Srov. ZAJACOVÁ, M. *Profesionální sociální pracovník v současné společnosti. Sociální práce/Sociální práce*, s. 8 – 10.

situaci klienta jako na celek a objevit všechny bariéry, které brání klientovi ke zvládnutí jeho situace.⁵⁰

Havrdo­vá uvádí šest praktických kompetencí v praxi sociální práce:

1. **Rozvíjení účinné komunikace** – sociální pracovník umí aktivně naslouchat a vytváří podmínky pro otevřenou komunikaci.⁵¹
2. **Orientování se a plánování postupu** – ve spolupráci s klienty i ostatními odborníky získává sociální pracovník přehled o potřebách i zdrojích klienta, a společně s nimi plánuje další postup, dokáže stanovit meze spolupráce i rizikové faktory.⁵²
3. **Podporování a pomáhání k soběstačnosti** – podporuje síly a schopnosti klienta, pomáhá mu přebírat zodpovědnost, zabezpečovat jeho práva i kontrolovat ohrožující chování.⁵³
4. **Zasahování a poskytování služby** – poskytuje přiměřenou úroveň podpory, ochrany, péče a kontroly, zároveň se zapojuje do prevence.⁵⁴
5. **Přispívání k práci organizace** – sociální pracovník pracuje jako odpovědný člen organizace, spolupracuje s kolegy, přispívá ke zlepšování práce organizace a účinnosti jejich služeb pro klienty, efektivně využívá všech zdrojů.⁵⁵
6. **Odborný růst** – umí řídit svůj osobní i profesní růst, je schopen se odpovědně rozhodovat, dosahovat stanovených cílů v určeném čase a přispívat ve svém oboru k pozitivním změnám.⁵⁶

Pokud se zaměříme na kompetence sociálního pracovníka vystudovaného na Teologické fakultě Jihočeské univerzity obor Sociální a charitativní práce, tak se stává nejen sociálním pracovníkem dle zákona č.108/2006 Sb., ale také je připraven:

- pro sociální a charitativní práci v soukromých, církevních, státních i dobrovolnických organizacích,

---

⁵⁰ Srov. MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale ...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 17.

⁵¹ Srov. HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*, s. 49.

⁵² Srov. Tamtéž, s. 60.

⁵³ Srov. Tamtéž, s. 69.

⁵⁴ Srov. Tamtéž, s. 79.

⁵⁵ Srov. Tamtéž, s. 87.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 97.

- pro výkon sociálně-správních činností, sociálního posouzení, sociální intervence, sociálně-právního poradenství, sociální prevence a ochrany, sociálního managementu, koncepční činnosti a další.⁵⁷

V navazujícím oboru, Etika v sociální práci, nabízeném Teologickou fakultou Jihočeské univerzity je to pak schopnost sociálního pracovníka:

- pracovat v sociální oblasti
- pracovat koordinovaně s lidmi s ohledem na etický a lidský rozměr sociální problematiky
- zohledňovat při své práci organizačně-technické, ekonomické, etické případně i náboženské faktory
- vycházet při své práci z toho, že sociální práce poskytuje prostor pro rozhodování, čímž staví sociální pracovníky před dilemata, která při svém řešení často potřebují i jiný etický úhel pohledu, popř. eticky podloženou argumentaci
- pracovat, nebo alespoň mít předpoklad k práci badatelské a tvůrčí
- být si vědom ideových a etických motivů jak ze strany klientů, tak ze strany společnosti a sociálních pracovníků, respektovat je a dokázat se v nich orientovat
- pracovat ve vedoucí pozici ve státní, dobrovolné, soukromé i církevní organizaci.⁵⁸

2.2 Kompetence pedagoga volného času

Pedagog volného času koná přímou pedagogicko-psychologickou či výchovnou činnost, při které působí na vzdělávaného.⁵⁹ Funkce a poslání pedagoga volného času spočívá v přímém i nepřímém⁶⁰ působení na děti i mládež, v působení v oblasti resocializace

⁵⁷ Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity. *Studium sociální a charitativní práce* [on-line]. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/uchazec/obory/socchar>.

⁵⁸ Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity. *Studium sociální a charitativní práce* [on-line]. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/uchazec/obory/socchar>.

⁵⁹ Srov. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 197.

⁶⁰ Za nepřímé působení lze považovat např. poradenství, informační servis nebo činnost v řídicí funkci.

sociálně nepřizpůsobené mládeže nebo v oblasti prevence.⁶¹ Proto pedagog volného času musí splňovat určité předpoklady pro výkon své profese, patří mezi ně například odborná kvalifikace, způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost a zdravotní způsobilost.⁶²

Pro uplatnění pedagogických kompetencí, je pro pedagoga volného času nezbytná znalost pedagogické psychologie, neboť pedagogovi vymezuje rámec jeho působení,⁶³ přináší mu potřebné znalosti pro práci s lidmi a pomáhá mu rozpoznávat psychologické aspekty života.⁶⁴ Značné nároky jsou však kladeny také na osobnost pedagoga volného času.⁶⁵ Osobnost je zde chápána jako základní činitel úspěchu v mnoho oblastech. Mezi osobnostní předpoklady řadíme schopnost snadno vstupovat do mezilidské komunikace s mladými lidmi i dětmi a naladit se s nimi na stejnou notu, dále sociální přitažlivost, pružné a tvořivé jednání a využívání faktoru náhody i improvizace.⁶⁶ Kromě zmíněného sem patří i udržení autority, schopnost vést lidi a působit na ně pozitivním vzorem.⁶⁷ V neposlední řadě je nedílnou součástí pedagoga volného času i demokratický přístup, který umožňuje účastníkům aktivit uplatnit citlivý a humánní vztah, podporu pro tvořivý a aktivní přístup a interaktivitu mezi účastníky.⁶⁸ Pro pedagoga volného času, stejně jako pro ostatní pomáhající profese, je důležitá psychická odolnost a vyrovnanost.⁶⁹

Pedagog volného času by měl mít dobré poznávací procesy, dobrou paměť, pozornost, schopnost ovládat své emoce, schopnost sebeovládání, měl by být spravedlivý a pracovitý.⁷⁰ Měl by umět vnímat a vyhodnocovat potřeby dětí i mladistvých, podporovat je v individuálním rozvoji, znát věkové zvláštnosti a umět

---

⁶¹ Srov. PÁVKOVÁ, J.; HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; HRDLÍČKOVÁ, V.; PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 156.

⁶² Srov. Zákon č. 563/2004 Sb., *o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*, v platném znění. § 3.

⁶³ Srov. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Pedagogická a sociální psychologie*, s. 11.

⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 73.

⁶⁵ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 134.

⁶⁶ Srov. PÁVKOVÁ, J.; HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; HRDLÍČKOVÁ, V.; PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 157.

⁶⁷ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 134.

⁶⁸ Srov. PÁVKOVÁ, J.; HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; HRDLÍČKOVÁ, V.; PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 157.

⁶⁹ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 134 – 135.

⁷⁰ Srov. Tamtéž, s. 134.

pracovat s vývojovými nedostatky, volit vhodné metody a postupy práce s ohledem na potřeby jednotlivců i skupin a umět si stanovovat cíle vzdělávání.⁷¹

„Každý pedagog má své silné a slabé stránky. Důležité je, aby si je uvědomoval a aby byl schopen s nimi pracovat, zdokonalovat se. A aby nedostatky nebyly právě v těch oblastech, jež jdou obtížně změnit a brání úspěšnému vykonávání povolání.“⁷² Také by měl být schopen reflektovat své působení.⁷³ *„Je možné uvažovat o vlastnostech, jež jsou pro pedagogy, kteří pracují s lidmi ve volném čase, zvláště žádoucí:*

- *schopnost přizpůsobovat se proměnlivým podmínkám a řešit nečekané situace;*
- *aktivita, iniciativa, průbojnost, schopnost prosazovat své názory a požadavky;*
- *tvořivost, nápaditost, fantazie;*
- *hravost, radost ze hry;*
- *smysl pro humor;*
- *fyzická zdatnost, dobrý zdravotní stav;*
- *příjemný vzhled a přiměřená úprava zevnějšku;*
- *pochopení pro věkové zvláštnosti i při práci s věkově heterogenními skupinami;*
- *zvládnutí dovedností a technik účinného jednání.“⁷⁴*

Ano, tyto vlastnosti jsou důležité i pro další profese, ale pro pedagogy volného času tyto vlastnosti platí ve zvýšené míře, což potvrzuje i dlouholetá praxe.⁷⁵

Pokud se zaměříme na kompetence pedagoga volného času vystudovaného na Teologické fakultě Jihočeské univerzity, dospějeme k tomu, že má schopnost:

- pomáhat skupinám i jednotlivcům při výběru volno-časových aktivit i při způsobu prožívání volného času,
- vytvářet organizační podmínky pro aktivity ve volném čase,
- vytvářet politické a společenské předpoklady pro využití volného času,
- metodicky a pedagogicky propracovat realizaci konkrétních volno-časových plánů,

---

⁷¹ Srov. PRŮCHA, J.; KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*, s. 65.

⁷² HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 135.

⁷³ Srov. PRŮCHA, J.; KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*, s. 66.

⁷⁴ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 136.

⁷⁵ Srov. Tamtéž, s. 137.

- samostatně výchovně i organizačně pracovat v oblasti volného času dětí a mládeže,
- pracovat ve zdravotním, sociálním, vzdělávacím i tělovýchovném sektoru.⁷⁶

---

⁷⁶ Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity. *Studium pedagogiky volného času* [on-line]. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/uchazec/obory/pvc>.

3. SOCIÁLNÍ PRÁCE PRO RODINY S DĚTMI

„Bez rodiny se člověk chvěje zimou v nekonečném vesmíru.“

André Maurois

Z mnoha typů sociální práce byla pro účely této kapitoly i celé bakalářské práce zvolena sociální práce pro rodiny s dětmi, neboli také sanace rodiny či sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Volba tohoto typu sociální práce byla inspirována především vlastní praxí.

Ve výroku sanace rodiny je sanací myšleno uzdravení, napravení, nebo také léčení. Za sanaci rodiny lze tedy v tomto smyslu považovat všechny aktivity vedoucí k udržení nebo obnovení funkcí rodiny.⁷⁷ Je to soubor opatření sociálně-právní ochrany dětí, sociálních služeb i dalších programů a opatření týkajících se pomoci dítěti, jehož vývoj je nějak ohrožen (sociálně, psychicky, fyzicky).⁷⁸ Je to tedy sociální práce s ohroženými rodinami, kde jsou děti zanedbávány či ohroženy, s rodinami sociálně vyloučenými, kde se objevuje mnoho obtížně řešitelných problémů. Za ohrožené rodiny jsou považovány také rodiny, které nedovedou řešit vzniklé nepříznivé situace vlastními silami (domácí násilí, rozpad vztahu, rodičovský konflikt, zanedbávání dětí apod.), nebo nedokáží zabezpečit základní materiální potřeby, potýkají se s nezaměstnaností, chudobou, psychickým či fyzickým onemocněním, a tak dále.⁷⁹ Za základní princip sanace rodiny je považována podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině.⁸⁰

Cílem sanace rodiny by měla být snaha zajistit efektivní pomoc a podporu zabývající se co nejširším spektrem problémů, které jsou pro rodinu zatěžující., zároveň hledání důvodů vzniku problémů v rodinách⁸¹ „*Dílčími cíli poskytování služeb pro*

---

⁷⁷ Srov. KNAUSOVÁ, I. *Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti. Sociální práce/Sociálna práca*, s. 68 – 73.

⁷⁸ Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 18.

⁷⁹ Srov. KNAUSOVÁ, I. *Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti. Sociální práce/Sociálna práca*, s. 68 – 73.

⁸⁰ Srov. KALL, M.; MOLČANOVÁ, A. *Využití mediace v práci s rodinou v ohrožení. Sociální práce/Sociálna práca*, s. 31 – 50.

⁸¹ Srov. KNAUSOVÁ, I. *Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti. Sociální práce/Sociálna práca*, s. 68 – 73.

ohroženou rodinu je umožnit členům rodiny setrvat nebo se navrátit do jejich přirozeného prostředí, předcházet sociálnímu vyloučení rodin, podporovat duševní zdraví a psychickou stabilitu rodinných příslušníků jako prevenci rozpadů rodin, řešit konflikty a problémy v partnerském a rodinném soužití ve snaze obnovit soběstačnost a funkčnost rodiny, podporovat ohrožené rodiny, pomáhat rodičům při problémech s výchovou a péčí o děti. Rodina současně potřebuje jak materiální, tak nemateriální podporu a pomoc.⁸² Dalším cílem práce s ohroženou rodinou je prevence, zmírnění či eliminování původu ohrožení dítěte a podpora všech členů směřující k zachování rodiny jako celku. Konkrétně jde o odvrácení umístění dětí do ústavní výchovy, popř. o udržení kontaktů s dítětem, pokud již mimo rodinu žije, nebo příprava rodiny na bezpečný návrat dítěte.⁸³ Často se stává, že rodiče jsou zavaleni existenčními obtížemi (např. strach ze ztráty bydlení, existenční nejistota, ztráta zaměstnání, nedostatek finančních prostředků, dluhy) tyto obtíže se nabalují a rodičům tak nezbývá energie na nic jiného. Neschopnost vyladit se na potřeby svého dítěte tak není chápáno jako záměrné ubližování dítěti, ale spíše jako projev snížené kapacity v důsledku nabalujících se problémů.⁸⁴ Sanace se snaží naučit rodiče změnit své nesprávné postoje a naučit je samostatně řešit své osobní i jiné problémy.⁸⁵

Klienty sanace jsou převážně rodiny s více dětmi a neúplné rodiny v obtížné životní situaci.⁸⁶ Klientem je však celá rodina jako interakční systém, který je ohrožený špatnou sociální situací, zvýšenou mírou stresu, izolovaností, frustrací nebo výchovnou nezkušeností rodičů.⁸⁷ Často je problém u rodičů, kteří nejsou dobře informováni o svých možnostech a mohou být snadno manipulovatelní (např. obchodníky nebo pojišťovacími agenty). U dětí je běžným problémem patologické trávení volného času.⁸⁸

Sanace rodiny patří mezi jeden z nástrojů pomoci ohroženým dětem. Včasnost a dobrá zacílenost mohou pomoci k tomu, aby sanace byla účinná podpora pro rodinu i pro dítě.⁸⁹

---

⁸² Tamtéž.

⁸³ Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 18.

⁸⁴ Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 35.

⁸⁵ Srov. KNAUSOVÁ, I. *Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti. Sociální práce/Sociální práca*, s. 68 – 73.

⁸⁶ Srov. KNAUSOVÁ, I. *Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti. Sociální práce/Sociální práca*, s. 68 – 73.

⁸⁷ Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 51.

⁸⁸ Srov. KNAUSOVÁ, I. *Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti. Sociální práce/Sociální práca*, s. 68 – 73.

⁸⁹ Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 51.

3.1 Kompetence sociálního pracovníka pro práci s rodinami s dětmi

„Nemůžeme nikoho nic naučit.

Můžeme mu nanejvýš pomoci, aby to sám v sobě našel.“

Galileo Galilei

Tato podkapitola se bude zabývat kompetencemi sociálního pracovníka v oblasti sanace rodiny. Ačkoliv kompetencím sociálních pracovníků již byla věnována jedna kapitola, následující kapitola blíže specifikuje a zaměřuje se na práci s rodinou v sanaci.

Terénní sociální pracovník pro rodiny s dětmi si nejdříve musí vybudovat důvěru se členy rodiny, poté mapuje problémy rodiny a snaží se nalézat jejich potřeby. Měl by disponovat širokou škálou nejrůznějších forem práce s rodinou a dítětem, měl by umět ponechávat prostor, motivovat a povzbuzovat rodinu k řešení jejich náročné situace, zároveň si s rodinou stanovovat cíle spolupráce a poskytovat rodině nestranný pohled na jejich situaci a nabízet možnosti jejího řešení.⁹⁰ Měl by včas rozpoznat riziko ohrožení dítěte a adekvátně ho začít řešit s rodiči (neobviňovat, ale nabízet pomoc a podporu, motivovat).⁹¹ Jeho práce by měla být v mnoha ohledech spíše preventivního rázu v tom smyslu, že by se měl snažit předcházet sociálnímu vyloučení rodin.⁹² Velice důležité je však otevřené a transparentní jednání pracovníka, diskutování a ověřování pravidel i cíle spolupráce a sdělování rodině všech potřebných informací.⁹³

Sociální pracovník pro rodiny s dětmi má velmi rozmanitou práci, která zahrnuje nejen sociální a právní poradenství, ale také doprovázení uživatele služby, poradenství v oblasti rodičovství, nácviku sociálních dovedností, nácviku komunikace, plánování volného času, vysvětlování a argumentace, osvětu a také řešení konfliktu mezi rodiči v zájmu dítěte (nejčastěji při rozvodu rodičů, nebo při plánování styku jednoho rodiče s dítětem, popř. odmítání dítěte jít k druhému rodiči), popř. poskytnutí krizové

---

⁹⁰ Srov. KNAUSOVÁ, I. Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti. *Sociální práce/Sociální práce*, s. 68 – 73.

⁹¹ Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 51.

⁹² Srov. ŠRAJER, J.; CHOCOVÁ, B. *Vybraná problematika etiky sociální práce s rodinou. Sociální práce/Sociální práce*, s. 102 – 109.

⁹³ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*, s. 102.

intervence. Pod jednotlivými činnostmi se skrývají nejrůznější kompetence sociálního pracovníka. V první řadě musí pracovník mít k dispozici nepřeborné množství informací, které poskytuje klientovi, např. informace z oblasti bydlení, vyřizování sociálních dávek, hospodaření s financemi, informace ohledně vyřizování žádostí k soudu či jiným institucím, informace o navazujících či dalších sociálních službách a také informace z oblasti manipulování s lidmi, kde se lidé mohou snadno dostat do pastí zadlužení (podomovní prodejci, pojišťovny, telefonní společnosti, rychlé půjčky). Podstatné jsou i informace z oblasti rodičovství – zde je nezbytná znalost vývojové psychologie, emočních potřeb dětí, dále je to kreativní přístup k řešení nejrůznějších výchovných situací (umět nastavit pravidla v rodině, rozvrhnout povinnosti v domácnosti) a umění vhodně plánovat a využívat volný čas dětí s ohledem na přípravu dítěte do školy. Pracovník by též měl být schopný vést ostatní lidi – učit je běžné mezilidské komunikaci, dovednostem nutným pro běžný život, pro zvládnutí chodu domácnosti s ohledem na finanční situaci rodiny, schopnost učit klienty udržovat pořádek v domácnosti, také podpora dětí při vybudování pracovních návyků a učení je samostatnosti.⁹⁴ Sociální pracovník by měl též znát kompetence své pracovní pozice i možnosti organizace, ve které pracuje. Měl by být schopen oddělovat materiální i nemateriální pomoc a rozpoznat, co je v danou chvíli pro rodinu nejpotřebnější, popř. vést rodinu k tomu, aby byla schopná si to sama určit.⁹⁵ Měl by být schopný pořádat i účastnit se případových konferencí v zájmu klienta i s dalšími odborníky (např. pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí, dalšími pracovníky z oblasti sociálních služeb, učiteli, vychovateli, pedagogy volného času, zdravotním personálem).⁹⁶ V rámci spolupráce s klientem by sociální pracovník měl najít rovnováhu mezi vedením a podporou klienta vedoucí k tomu, aby byl klient schopen řešit vlastní problémy sám a v budoucnu bez jeho odborné pomoci,⁹⁷ dále aby se klient naučil správně vyhodnocovat potřeby své i svých dětí a aby se naučil samostatně kriticky myslet.⁹⁸ *„Chceme-li porozumět tomu, jak sociální pracovníci napomáhají změně situace klienta, nestačí sledovat jejich bezprostřední působení na člověka v obtížné situaci a na okolnosti jeho*

---

⁹⁴ Srov. KNAUSOVÁ, I. *Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti. Sociální práce/Sociální práca*, s. 68 – 73.

⁹⁵ Srov. ŠRAJER, J.; CHOCOVÁ, B. *Vybraná problematika etiky sociální práce s rodinou. Sociální práce/Sociální práca*, s. 102 – 109.

⁹⁶ Srov. KNAUSOVÁ, I. *Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti. Sociální práce/Sociální práca*, s. 68 – 73.

⁹⁷ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*, s. 102.

⁹⁸ Srov. ŠRAJER, J.; CHOCOVÁ, B. *Vybraná problematika etiky sociální práce s rodinou. Sociální práce/Sociální práca*, s. 102 – 109.

*života. Je třeba věnovat pozornost i činnostem, které sociální pracovník nevykonává. Je tomu tak ze dvou důvodů. Jednak proto, že sociální pracovník cíle své intervence často uskutečňuje pomocí služeb, které neposkytuje, ale zprostředkovává. Dále proto, že se sociální pracovník někdy podílí na realizaci záměrů jiných specialistů – soudců, lékařů apod.*⁹⁹

Počátečním momentem při odborné intervenci v rodině je porozumění problémové situaci, ke které lze dojít na obecné rovině (proč a jak vzniká problém, jak souvisí tento problém s celospolečenskou situací, jaké jsou obecné možnosti řešení problému a jaká jsou pravidla pro práci s rodinou ve vztahu k problému) a při práci s konkrétní rodinou (specifika konkrétní rodiny, připravenost rodiny zvládnout zátěžovou situaci, připravenost a vybavenost jednotlivých členů, možnosti v prostředí, ve kterém rodina žije).¹⁰⁰ Důležité je, aby sociální pracovník viděl problémovou situaci rodiny jako celek,¹⁰¹ neboť celek představuje více než jen souhrn jeho částí. Rozložením situace na jednotlivé části totiž může způsobit, že sociální pracovník snadno přehlédne něco, co je produktem vnitřní funkční a strukturální integrace částí do jednoho celku. Navíc, tento souhrnný pohled pojímá rodinu nejen v kontextu prostorovém, ale i časovém.¹⁰²

Sociální práce s rodinou představuje jakýsi proces, který má své možnosti, limity, ale i průběh.¹⁰³ Je podstatné, aby si to sociální pracovník při své práci uvědomil, a aby si také uvědomil, že je často první a někdy i jedinou pomocí pro rodinu.¹⁰⁴

---

⁹⁹ MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale ...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 13.

¹⁰⁰ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*, s. 36 – 37.

¹⁰¹ Srov. ŠRAJER, J. *Etika a požadavek komplexnosti v sociální práci. Sociální práce/Sociální Práce*, s. 81 – 88.

¹⁰² Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 24 – 25.

¹⁰³ Srov. KNAUSOVÁ, I. *Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti. Sociální práce/Sociální práce*, s. 68 – 73.

¹⁰⁴ Srov. ŠRAJER, J.; CHOCOVÁ, B. *Vybraná problematika etiky sociální práce s rodinou. Sociální práce/Sociální práce*, s. 102 – 109.

4. VYHODNOCENÍ KOMPETENCÍ

*„Nejdůležitější přísadou receptu na úspěch
je umění vycházet s lidmi.“*

Theodore Roosevelt

V předchozích kapitolách bylo pojednáno o pomáhajících profesích, kompetencích a o sociální práci pro rodiny s dětmi v obecné rovině. Nyní bude pozornost věnována vyhodnocení a srovnání kompetencí sociálního pracovníka pro rodiny s dětmi a pedagoga volného času. Hlavní pozornost bude zaměřena na pedagogické kompetence potřebné pro sociálního pracovníka pro rodiny s dětmi, s odkazem na odbornou literaturu. V dalším textu bude pojednáno o klientovi sociálního pracovníka, což bude chápáno jako rodina a o vychovávaném u pedagoga volného času, což bude chápáno jako dítě či mladistvý. Tato kapitola nejvíce vychází z kapitoly předchozí – 3.1 kompetence sociálního pracovníka pro rodiny s dětmi, z kapitoly 2.2 kompetence pedagoga volného času a z mé vlastní praxe.

Je náročné vyhodnotit kompetence sociálního pracovníka a pedagoga volného času, neboť se tyto obory v mnoha věcech prolínají. V dalším textu proto bude uveden základní výčet kompetencí sociálního pracovníka pro rodiny s dětmi a kompetencí pedagoga volného času. Je nutné zmínit, že kompetence se mohou v jednotlivých fázích opakovat, neboť často pracovník potřebuje stejné kompetence na začátku, v průběhu i na konci spolupráce.

Na začátku spolupráce dochází mezi sociálním pracovníkem a klientem (rodinou) k seznámení, což znamená, že sociální pracovník představuje nejen svoji osobu, ale také svoji práci v konkrétní organizaci. Poté nechává klienta vyprávět svůj příběh. Sociální pracovník tak může mapovat situaci v rodině a společně s klientem nacházet a vyhodnocovat potřeby rodiny. Dle Zatloukala a jeho kolegů je nutné uvést, že ne každý rozhovor vede ke vhodnému popsání potřeb, a proto musí pracovník disponovat určitou

odborností a komunikačními dovednostmi.¹⁰⁵ Stejně tak i pedagog musí rozumět dětem a mladistvým skrze jejich rodinné prostředí a často vstupovat do kontaktu s jejich rodiči.¹⁰⁶ Míra ovlivňování ze strany pedagoga volného času závisí nejen na věku dětí, jejich sociální nebo mentální vyspělosti, ale také na charakteru rodinné výchovy¹⁰⁷ a fungování současné rodiny.¹⁰⁸ Hájek, Hofbauer a Pávková uvádějí, že znalost podmínek, ve kterých výchova dítěte probíhala a probíhá, usnadňuje zvolení výchovných prostředků a také nacházení příčin výchovných jevů. Dodává, že „*znalost a analýza podmínek výchovy ovlivňuje formulaci výchovných cílů.*“¹⁰⁹ Spousta ve své knize popisuje několik rolí pedagoga volného času, jednou z nich je *role diagnostika* (z řečtiny *diagnósis*, což znamená rozpoznávat). V praxi to pak znamená rozpoznávat, zjišťovat a zkoumat potřeby i zájmy svěřenců i aktuální úroveň a možnosti rozvoje jejich osobnosti. Pracovníci musí disponovat metodickými nástroji diagnostikování a vědět, jak je použít v rámci zájmového vzdělávání i jiných aktivit ve volném čase.¹¹⁰

Nacházíme zde společné kompetence jako je vhodně a adekvátně zvolená komunikace s klientem při prvním setkání – tedy kompetence komunikace. Jako další zde objevujeme kompetenci mapování situace a vyhodnocování potřeb, v obou profesích je to důležitý moment na začátku práce s klientem/vychovávaným. Pedagogovi volného času to pomáhá ve vhodném nastavení výchovných cílů, sociálnímu pracovníkovi zase pro zvolení vhodných metod práce s klientem. Poslední kompetencí je orientace v situaci klienta. Tím není myšleno pouze vyznání se v jeho problémech a potřebách, ale také orientování se ve vhodné pomoci, možnostech dalšího postupu, a hlavně ve schopnosti nadhledu. Rozdíl lze spatřovat v míře mapování situace klienta a v dalším použití zjištěných informací.

Zde se neobjevují pedagogické kompetence, které by mohly sociálnímu pracovníkovi pomoci při práci s rodinou. Kompetence jsou zde u obou oborů stejné, avšak používané v jiném rozsahu.

---

¹⁰⁵ Srov. ZATLOUKAL, L.; HAVLÍK, M.; DOLEČEK, Z.; ŠOTOLA, J. *Komplexní posuzování potřeb klientů v rámci poradenského rozhovoru z hlediska přístupu zaměřeného na řešení. Sociální práce/Sociální práce*, s. 81 – 92.

¹⁰⁶ Srov. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 179.

¹⁰⁷ Srov. SLIACKY, J. *Výchovné kompetence v dalším vzdělávání pracovníků s dětmi a mládeží. Pedagogická orientace*, s. 28 – 46.

¹⁰⁸ Srov. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 179.

¹⁰⁹ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 38.

¹¹⁰ Srov. SPOUSTA, V. a kol. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 7.

Po zmapování situace klienta a vyhodnocení jeho potřeb nastává další krok a tím je plánování dalšího postupu, tedy nastavování cíle spolupráce a dalších kroků k jejich dosažení. Součástí toho procesu je i proces hodnocení, který slouží k vyhodnocení jednotlivých cílů, zda se povedly naplnit nebo zda se nepovedly. Poté pracovník diskutuje s klientem, co bylo překážkou pro naplnění cíle a co by klient potřeboval jinak (nastavení nového cíle, pomoci s nějakým úkonem, apod.). Důležité je v tomto kroku vhodně klienta oceňovat a motivovat k dalšímu posunu a používat k tomu adekvátní komunikaci. Lze totiž tvrdit, že způsob komunikace sociální vztahy na jednu stranu odráží, na druhou stranu utváří, a proto je komunikace v pomáhajícím procesu velmi podstatná.¹¹¹ I motivace a znalost jejích jednotlivých složek představuje pro pracovníky předpoklad účinného působení na jakoukoliv činnost člověka.¹¹² Pro pedagoga volného času motivace a motivační procesy znamenají zajištění úspěšnosti v pedagogickém působení.¹¹³ Co se týče stanovování cílů, u pedagoga volného času se jedná o výchovné cíle, na základě kterých stanovuje obsah výchovy. Aby však byly zvolené aktivity pro děti zajímavé a poutavé, a aby se jim věnovaly dobrovolně a s radostí, musejí vycházet částečně ze znalosti dotyčných dětí a prostředí, ze kterého přicházejí,¹¹⁴ ale také z umění pedagoga volného času motivovat jedince k činnostem a působit na ně vlastní osobností.¹¹⁵

I zde lze nalézt několik společných kompetencí. Za prvé se jedná o kompetenci stanovovat cíle, a nebo plánovat postup. Za druhé jde o kompetenci hodnocení, u obou profesí kompetence hodnocení zahrnuje hodnocení stanovených cílů nebo kroků či postupu. U obou profesí zároveň dochází k hodnocení s klientem/vychovávaným, nebo jinak řečeno se jedná o zpětnou vazbu na práci či vymyšlenou aktivitu pro zúčastněné. Mezi další společné kompetence patří kompetence motivace a znovu se objevuje kompetence komunikace. Rozdíl můžeme vidět v plánování. Sociální pracovník cíle spolupráce stanovuje společně s klientem (s rodinou), kdežto pedagog volného času cíle aktivit stanovuje v rámci pracovního týmu nebo v rámci organizace. Oba však na základě znalosti situace a jejího vyhodnocení. Hodnocení je podobné – sociální pracovník hodnotí společně s rodinou, pedagog volného času sám, nebo v rámci pracovního týmu, často i s vychovávanými. I Hájek, Hofbauer a Pávková považují ve

---

¹¹¹ Srov. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Pedagogická a sociální psychologie*, s. 119.

¹¹² Srov. Tamtéž, s. 23.

¹¹³ Srov. Tamtéž, s. 25.

¹¹⁴ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 74.

¹¹⁵ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 133.

své knize za nutné pravidelné hodnocení činnosti, neboť díky tomu získává pedagog volného času zpětnou vazbu na nabízené aktivity od účastníků, ale i od široké veřejnosti.¹¹⁶ Rozdíl lze tedy spatřovat v cíli hodnocení – pedagog potřebuje hodnocení z důvodu toho, aby mohl plánovat aktivity na další časové období (zjišťuje, co by lidé/děti chtěli a co jim vyhovovalo), sociální pracovník hodnotí proto, aby rodinu naučil plánovat činnosti či aktivity v časovém horizontu a naučil jí rozvrhovat si těžké činnosti na dílčí kroky. Dalším společným prvkem zde je to, že oba pracovníci jdou klientovi/vychovávanému vzorem, tedy kompetence jít vzorem ostatním.

Pedagogické kompetence potřebné pro oblast sociální práce s rodinou zde nenacházíme. Kompetence jsou stejné u obou oblastí, i když používané v rozdílné míře.

Při sociální práci s rodinou jde hlavně o poskytování informací z nejrůznějších oblastí – od informací o vyřízení dávek, sociálních i jiných službách, po vyplňování žádostí, podávání odvolání či stížností apod. Pro sociálního pracovníka z toho plyne, že musí disponovat informacemi z nejrůznějších oblastí, anebo alespoň vědět, kde informace nalezne. Poté klientovi buď informace zjistí, nebo ho odešle na příslušné místo, kde mu informace poskytnou. I Spousta ve své knize popisuje roli pedagoga jako konzultanta (vycházející z latinského *consultare*, tedy radit), který poskytuje svým svěřencům, ale i jejich rodičům rady. Toto poradenství se týká např. smysluplného využívání volného času, upevňování a rozvíjení žádoucích návyků, využívání vrozené dispozice dítěte, podnícení pozitivní změny v chování a návody jak plánovat a sdílet společné zážitky.¹¹⁷

V tomto odstavci se odkrývají společné kompetence, zejména kompetence poskytování informací, popř. rad dalším osobám. Jako rozdílnou můžeme považovat oblast informací – pedagog volného času poskytuje informace primárně z oblastí výchovy a oblastí s tím spojených, sociální pracovník poskytuje informace z vícero oblastí.

Nacházíme zde stejnou kompetenci – kompetence poskytování informací – avšak jinak používanou v praxi. Tato kompetence používaná pedagogy volného času může být pro sociálního pracovníka pracujícího pro rodiny s dětmi velmi prospěšná. Často se totiž v rodinách setkává s výchovným poradenstvím a plánováním volného času dětí, což je primární záležitostí pedagoga volného času.

---

¹¹⁶ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 46.

¹¹⁷ Srov. SPOUSTA, V. a kol. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 9.

Dalo by se říci, že celá práce s rodinou je o tom, že sociální pracovník se snaží vést lidi k tomu, aby v budoucnu byli schopni stejné nebo podobné problémy řešit sami, nebo lépe řečeno řešit bez jeho odborné pomoci (v řešení jim může pomoci jejich rodina, přátelé,...). Objevuje se zde kompetence vedení lidí. Z pohledu pedagoga volného času se můžeme inspirovat u Spousty, který ve své knize popisuje činnost pedagoga v několika rolích, jednou z nich je role stimulátora (v překladu z latinského *stimulace* znamenající podněcovat) a role animátora (z latinského slova *animare* znamenající oživovat). Z jeho pohledu pedagog volného času podněcuje a oživuje rozvoj individua (v rovině emocionální, kognitivní, kreativní, volní, sensorické, motorické a dalších), rozvíjí u něj nejrůznější nadání, vlohy, schopnosti a zájem o sebevzdělávání či seberealizaci. Také podporuje osvojování pozitivních mravních vlastností.¹¹⁸ Dle Hájka, Hofbauera a Pávkové by dobrý pedagog měl nejenom umět komunikovat s lidmi, ale také je dokázat řídit a vést.¹¹⁹ Hady-mousová ve své knize uvádí, že pro pedagoga volného času je potřebná znalost pedagogické psychologie, neboť mu přináší poznatky o zákonitostech učení, o procesech, potřebách a motivech majících vliv na učební činnosti a také o tom, jak procesy učení působí na rozvoj vychovávaného.¹²⁰

Odkrývají se zde společné kompetence – kompetence vést lidi a opět kompetence motivace. Rozdíl lze spatřovat pouze v cíli vedení, sociální pracovník vede lidi k tomu, aby do budoucna své problémy řešili sami (nebo s dopomocí) a nepotřebovali dále jeho profesionální pomoc, tedy je učí samostatnosti. Pedagog volného času podněcuje své svěřence k tomu, aby se dále zdokonalovali a byli lepšími.

V čem by se sociální pracovník mohl nechat inspirovat od pedagoga volného času je hloubka motivace – sociální pracovník zná motivaci a její proces, pedagog volného času se však zaměřuje více na procesy motivace a hlavně na motivaci dětí v procesu učení.

Sociální pracovník se často nachází v situaci, kdy je mezi rodičem/rodiči a dítětem nějaký konflikt, nebo rodič nerozumí projevům dítěte, anebo na něj pouze nevhodně reaguje. V tu chvíli přichází na řadu výchovné poradenství a někdy i práce na vzájemné komunikaci mezi dítětem a rodičem. Často je to také práce na plánování času rodiny – rozvržení povinností v domácnosti a plánování volného času dětí. Někdy dochází i

---

¹¹⁸ Srov. SPOUSTA, V. a kol. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 8.

¹¹⁹ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 135.

¹²⁰ Srov. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Pedagogická a sociální psychologie*, s. 9.

k práci na odměnách a trestech dětí a rodinných pravidlech. Dle Hady-mousové se v mnoha situacích rodiče snaží zaměřit pozornost dítěte pouze na školní povinnosti a učení, a často používají jako trest zákaz zájmových kroužků, což se prolíná do obou profesí. Rodiče tím dávají najevo, že nerozumí funkci motivace u dětí.¹²¹ Spousta při popisování rolí pedagoga volného času zmiňuje, že pedagog radí i rodičům, především se smysluplným trávením volného času, s využíváním vrozených dispozic jejich dítěte, s realizováním pozitivních změn v chování a jednání jejich dítěte, s lepší komunikací a sdělováním si společných zážitků. Pedagog by tam měl disponovat znalostmi z individuální a sociální výchovy se zaměřením na utváření morálního vývoje, psychických funkcí a zájmů jedince. Také by měl disponovat způsobilostí v pedagogické komunikaci, kooperaci, empatii a interakci.¹²² Pedagog, dle Heluse, by měl být v kontaktu s rodičem taktním konzultantem a nápomocným rádcem. Měl by rodiče vést k tomu, aby převzali zodpovědnost za možnosti rozvoje svých dětí. Na paměti by však měl mít, že rodiče mohou schopnosti, dovednosti a zájmy u dítěte rozvíjet, ale také blokovat.¹²³ Hady-mousová hovoří o nutnosti znát pedagogickou psychologii, která pomáhá a je základem výchovného působení pedagoga.¹²⁴ Další nutnou znalostí je prostředí rodiny, jak o tom hovoří Hady-mousová - „*prvními vychovateli dítěte jsou rodiče. Základní styl jejich výchovy formuje osobnost dítěte, přináší mu první, základní zkušenosti se světem. Každé další výchovné působení tak bude dítětem interpretováno pod zorným úhlem této první zkušenosti. Proto je pro pedagoga důležité orientovat se ve výchovných stylech rodiny obecně i ve stylu konkrétní rodiny, ze které přichází dítě, s nímž pracuje.*“¹²⁵ S dítětem dále pedagog volného času výchovně pracuje tak, že mu poskytuje zpětnou vazbu na jeho chování a to buď pozitivním, nebo negativním hodnocením.¹²⁶

Objevujeme zde několik kompetencí. Jedná se o kompetenci výchovně radit druhým lidem, kompetenci komunikace, motivace a kompetenci vést lidi. U pedagoga volného času jsou to kompetence výchovně působit, kompetence kooperovat, být empatický, také kompetence vést lidi, kompetence motivovat, kompetence poskytovat zpětnou vazbu a kompetence komunikace s vychovávanými.

---

¹²¹ Srov. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Pedagogická a sociální psychologie*, s. 26.

¹²² Srov. SPOUSTA, V. a kol. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 9.

¹²³ Srov. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 164.

¹²⁴ Srov. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Pedagogická a sociální psychologie*, s. 9.

¹²⁵ HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Pedagogická a sociální psychologie*, s. 36.

¹²⁶ Srov. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Pedagogická a sociální psychologie*, s. 29.

I když obě profese vycházejí téměř ze stejného základu (vývojová psychologie, sociální psychologie, obecná psychologie atd.), můžeme zde najít pedagogické kompetence užitečné pro sociální práci s rodinou s dětmi. Jedná se o kompetence výchovně působit a výchovně radit druhým lidem. Dále zde jako užitečnou pro sociálního pracovníka vidím kompetenci komunikace s vychovávanými. I přesto, že jsou ostatní kompetence zmiňovány spíše u pedagoga volného času, tak s nimi sociální pracovník i pedagog volného času pracují na stejné úrovni.

Spolupráce s dalšími odborníky je částí práce sociálního pracovníka s rodinami s dětmi. Jedná se o spolupráci, kdy sociální pracovník není kompetentní ke spolupráci s klientem na konkrétním tématu, a proto ho odkáže na jiné odborníky, nebo jde o to, že sociální pracovník v rodině svoji práci již odvedl, ale rodina by potřebovala další návaznou službu, a proto rodinu odkáže dále v síti sociálních služeb. Pracovník odkazuje též na jinou službu v případě, že zjistí, že by klientovi jiná služba pomohla více. Musil podporuje tuto myšlenku, říká ve své knize, že sociální pracovník by překážky na straně klienta, na které nemá specializaci, měl zohledňovat, ale odkazovat na jiné specialisty.¹²⁷ Nepustil se taktéž vyjadřuje ve svém článku, že sociální pracovník by měl koordinovat, organizovat a hodnotit potřeby klienta a také prosazovat jiné služby šité na míru specifickým potřebám klienta.¹²⁸

Mezi kompetence objevující se v tomto odstavci lze řadit: kompetence odkazování na návazné služby, kompetence komunikace a motivace.

V tomto úseku pedagogické kompetence odkazování na návazné služby pomáhají sociálnímu pracovníkovi vhodněji určit návaznou pedagogickou instituci.

V rámci sociální práce pro rodiny s dětmi je velmi důležité preventivní hledisko. Tím je myšleno, že sociální pracovník se snaží nabádat spolupracující organizace (nejčastěji orgán sociálně právní ochrany dětí), aby je o klientech/rodině informovali dříve než v krizové situaci. Za preventivní hledisko lze považovat i pořádání setkání pro rodiče s dětmi (klienty i veřejnost), které má za cíl nejen sjednocovat a ukazovat rodičům činnosti, které mohou provádět se svými dětmi, ale v mnoha případech se jedná o vzdělávání rodičů na nejrůznější témata. Jde zde hlavně o plánování struktury setkání a

---

¹²⁷ Srov. MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale ...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 17.

¹²⁸ Srov. NEPUSTIL, P. *Případové vedení/case management ve světle postmoderního kolaborativního přístupu. Sociální práce/Sociálna práca*, s. 74 – 80.

plánování aktivit či her. Prevenci by však měl pracovník dodržovat i k sobě samému, aby u něj nedošlo k syndromu vyhoření. To mu může zajistit další vzdělávání a schopnost sebereflexe. *„V institucích, které se zabývají vzděláváním budoucích pracovníků pomáhajících profesí, téměř nebo úplně chybí vzdělávání zaměřené na rozvoj a budování osobnosti, jako je například učení se zvládat stres a krizové situace, komunikovat ve skupině, pracovat v týmu, předcházet vyhoření. Chybí informace o možnostech vzniku svépomocných intervizích profesních skupin a také informace o možnostech terapeutické podpory. V dalším vzdělávání pracovníků pomáhajících profesí chybí propracovaná koncepce, která by reagovala na potřeby a zátěže, kterou práce přináší.“*¹²⁹

Zde nacházíme kompetenci jednat preventivně a kompetenci starat se o svoji profesionalitu (vzdělávat se a předcházet syndromu vyhoření). Tyto kompetence by měly být u obou oborů stejné. Kompetence jednat preventivně bezpochyby používá jak pedagog volného času, tak sociální pracovník. Ovšem kompetence starat se o svoji profesionalitu je více zaměřena na další vzdělávání pracovníků.

Pedagogické kompetence potřebné pro sociální práci s rodinami s dětmi zde nacházíme v plánování aktivit pro rodiče a děti při příležitostných setkáním, ale také při práci v rodině.

---

¹²⁹ GÉRINGOVÁ, J. *Pomáhající profese. Tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*, s. 36.

5. SHRNU TÍ

V předchozí kapitole se objevuje několik kompetencí. Jsou to kompetence komunikace, motivace, mapování situace, vyhodnocování potřeb, orientace v situaci klienta, stanovování cílů (plánování postupu), dále je to kompetence hodnocení, být vzorem ostatním, poskytovat informace, vést lidi, výchovně radit druhým lidem, výchovně působit na druhé, kooperovat, být empatický, poskytovat zpětnou vazbu a také komunikace s vychovávanými. Mezi další zmiňované kompetence patří: kompetence odkazovat na návazné služby, jednat preventivně a starat se o svoji profesionalitu. Mnoho těchto kompetencí se objevuje jak v sociální práci, tak v pedagogice volného času.

Rozdíly je možné spatřovat v míře mapování situace klienta a v dalším použití zjištěných informací. Dále v kompetenci hodnocení, především v jejím zaměření – každý obor hodnotí kvůli jinému cíli – pedagog volného času z hlediska stanovování nových volno-časových aktivit a režimu těchto aktivit (výchovné vedení, struktura apod.), sociální pracovník z důvodu toho, aby zjistil, zda jeho práce v rodině je přesně to, co rodina potřebuje a zda rodině vyhovuje jeho způsob práce. I při poskytování informací můžeme nalézt rozdíl – pedagog volného času poskytuje informace především z oblasti výchovy, kdežto sociální pracovník z více oblastí. Vedení lidí je v obou profesích chápáno také rozdílně, sociální pracovník své klienty osamostatňuje, pedagog volného času je rozvíjí.

Pedagogické kompetence pomáhající sociálnímu pracovníkovi při práci s rodinami s dětmi jsou kompetence poskytování informací, kompetence motivace (především její hloubka a zaměření na děti a dospívající), kompetence odkazovat na návazné služby, kompetence výchovně působit, výchovně radit druhým lidem a kompetence komunikace s vychovávaným. Dále zde nacházíme kompetence plánování volného času dětí i dospívajících a plánování volného času rodin, hlavně v běžném životě, ale také při několika denních setkáních.

Kompetence sociálního pracovníka, které by mohl naopak využít pedagog volného času lze spatřovat v kompetenci odkazovat na návazné nebo jiné služby a v oblasti plánování, které je u sociálního pracovníka trochu odlišné.

ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda jsou pedagogické kompetence potřebné pro vybraný výkon sociální práce. Za vybraný výkon sociální práce je v této práci a pro její účely považována sociální práce pro rodiny s dětmi. Cíle bylo dosahováno pomocí teoretického vymezení pomáhajících profesí, kompetencí obecně i se zaměřením na konkrétní profesi a vymezením sociální práce pro rodiny s dětmi i kompetencí sociálního pracovníka pracujícího v této oblasti. Dále byla pozornost věnována porovnání kompetencí pedagoga volného času a sociálního pracovníka pro rodiny s dětmi, což najdeme v kapitole **4. Vyhodnocení kompetencí** a následně v kapitole **5.**

Shrnutí.

Z výsledků je patrné, že pedagogika volného času může být pro sociální práci pro rodiny s dětmi prospěšná a inspirující. Za pedagogické kompetence pomáhající sociálnímu pracovníkovi můžeme, dle výsledků práce, považovat kompetence poskytování informací z oblasti výchovy, kompetence motivace dětí či dospívajících a také kompetence komunikace s dětmi a dospívajícími. Dále sem spadá kompetence plánování volného času, čímž je myšleno nejen plánování volného času dětem a dospívajícím v rodině, ale také plánování aktivit při setkávání rodin. Z mé vlastní praxe mi studium pedagogiky volného času dalo jiný náhled na mou práci a naučilo mne další metody práce s rodinou – formou hry stmelovat vztahy v rodině a učit rodinu vzájemné komunikaci.

Na základě výsledku, který byl nazírán z teoretického hlediska, se domnívám, že cíl práce byl splněn.

V praxi by tato práce mohla posloužit jako inspirace nejen sociálním pracovníkům ve vymezené oblasti, ale i v dalších oblastech sociální práce, které pracují s rodinou nebo dětmi či dospívajícími. Dále by mohla být přínosná pro školy a učitele či profesory zabývající se studiem sociální práce a pedagogiky volného času. Mě osobně psaní práce znovu utvrdilo v tom, že je pedagogika volného času velmi propojená se sociální prací a že se v pedagogice v mnoha směrech mohou inspirovat pro svou nynější práci. Práce mi také znovu poukázala na nutnost spolupráce s pedagogy volného času. V praxi jsem se s tímto také setkala – spolupracovala jsem s jednou rodinou, která v době mé praxe také docházela do volno-časového zařízení. Měla jsem možnost

pozorovat projevy dětí v kolektivu a ve fungování mimo rodinu. Zjistila jsem, že u dětí je velmi špatná adaptace do kolektivu jejich vrstevníků, ne kvůli jejich sociální situaci, ale kvůli tomu, že k tomu nejsou v rodině adekvátně vedené. Na základě tohoto zjištění jsem přehodnotila metody práce s rodinou a nastavila jiné. Neočekávám od sociálních pracovníků, aby navštěvovali zájmové kroužky svých klientů, ani aby s nimi trávili volný čas, myslím, že v této situaci postačí spolupracovat s dalšími odborníky, např. pedagogy volného času, neboť i oni mohou poskytnout důležité informace pro jejich práci a samozřejmě naopak.

Pedagogika volného času mě učí plánovat volný čas dětí v nefunkčních rodinách, což jim může přinést hodně pozitivních zážitků, které doma jen těžko zažijí. Také mě učí přemýšlet o věcech i z jiného úhlu pohledu a dopomáhá mi v práci (především v komunikaci) s dětmi či mladistvými.

Další práce navazující a přesahující práci nynější by mohla porovnat studijní plány obou oborů na vybrané škole a zjistit jejich odlišnosti, nebo se zaměřit na další oblast sociální práce a porovnat jí s pedagogikou volného času.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. Praha:Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
2. FALTISOVÁ, T. *Náplň práce a profesionální identita sociálního pracovníka*. *Odborný časopis Sociální služby*, 2010, roč. 12, č. 8-9, s. 28 – 29. ISSN 1803-7348.
3. GÉRINGOVÁ, J. *Pomáhající profese. Tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*. Praha: TRITON, 2011. ISBN 978-80-7387-394-3.
4. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Pedagogická a sociální psychologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7290-587-4.
5. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.
6. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-471-6.
7. HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.
8. HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha: Osmium, 1999. ISBN 80-902081-8-5.
9. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
10. KALL, M.; MOLČANOVÁ, A. *Využití mediace v práci s rodinou v ohrožení*. *Sociální práce/Sociální práca*. 2013, roč. 13, č. 3, s. 31 – 50.
11. KNAUSOVÁ, I. *Teorie a praxe sanace rodiny v českém prostředí – kvalitativní sonda do terénní práce s ohroženou rodinou v současnosti*. *Sociální práce/Sociální práca*. 2011, roč. 11, č. 1, s. 68 – 73.
12. LUKASOVÁ, E. *Logoterapie ve výchově*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-180-0.
13. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

14. MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale ...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.
15. MUSIL, R. *Pedagogika pro střední pedagogické školy*. Praha: Informatorium, 2014. ISBN 978-80-7333-107-8.
16. NEPUSTIL, P. *Případové vedení/case management ve světle postmoderního kolaborativního přístupu. Sociální práce/Sociálna práca*. 2011, roč. 11, č. 1, s. 74 – 80.
17. PÁVKOVÁ, J.; HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; HRDLIČKOVÁ, V.; PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.
18. PRŮCHA, J.; KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.
19. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-944-5.
20. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
21. SLIACKY, J. *Výchovné kompetence v dalším vzdělávání pracovníků s dětmi a mládeží. Pedagogická orientace*. 2009, roč. 19, č. 1, s. 28 – 46. ISSN 1805-9511.
22. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1.
23. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Vyd. 2., přepracované. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
24. SPILKOVÁ, V. a kol. *Současné proměny vzdělávání učitelů*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-081-6.
25. SPOUSTA, V. a kol. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1274-9.
26. ŠRAJER, J. *Etika a požadavek komplexnosti v sociální práci. Sociální práce/Sociálna Práca*. 2012, roč. 12, č. 3, s. 81 – 88.
27. ŠRAJER, J.; CHOCOVÁ, B. *Vybraná problematika etiky sociální práce s rodinou. Sociální práce/Sociálna práca*. 2013, roč. 13, č. 4, s. 102 – 109.
28. Teologická fakulta Jihočeské univerzity. *Studium sociální a charitativní práce* [on-line]. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2008 –

2010. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné na WWW:
<http://www.tf.jcu.cz/uchazec/obory/socchar>.

29. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2005. ISBN 80-86429-36-9.
30. VETEŠKA, J.; TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1770-8.
31. ZAJACOVÁ, M. *Profesionální sociální pracovník v současné společnosti. Sociální práce/Sociálna práca*, 2014, roč. 14, č. 3, s. 8 – 10. ISSN 1805-885x.
32. Zákon č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách, v platném znění*.
33. Zákon č. 563/2004 Sb., *o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, v platném znění*.
34. ZATLOUKAL, L.; HAVLÍK, M.; DOLEČEK, Z.; ŠOTOLA, J. *Komplexní posuzování potřeb klientů v rámci poradenského rozhovoru z hlediska přístupu zaměřeného na řešení. Sociální práce/Sociálna práca*. 2011, roč. 11, č. 1, s. 81 – 92.

ABSTRAKT

VONDRÁŠKOVÁ, B. *Význam pedagogiky volného času pro vybraný výkon sociální práce*. České Budějovice 2015. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce A. Kříšťan.

Klíčová slova: sociální práce, sociální práce pro rodiny s dětmi, pedagogika volného času, kompetence

Práce se zabývá otázkou, zda jsou pedagogické kompetence potřebné pro vybraný výkon sociální práce. Za vybraný výkon jsou v této práci, a pro její účely, považovány sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi. První tři kapitoly se zabývají teoretickým vymezením pomáhajících profesí, kompetencí obecně i se zaměřením na konkrétní profesi a vymezením sociální práce pro rodiny s dětmi i kompetencí sociálního pracovníka v této oblasti. Zbylé kapitoly se zabývají porovnáním kompetencí sociálního pracovníka pro rodiny s dětmi a pedagoga volného času, a následně jejich shrnutím. Za pedagogické kompetence potřebné pro vybraný výkon sociální práce lze považovat kompetence poskytování informací z oblasti výchovy, motivace a komunikace s dětmi či dospívajícími a kompetence plánování volného času.

ABSTRACT

The purpose of pedagogy in free time for a chosen type of social work.

Key words: social work, social work for families with children, leisure time pedagogy, competence

The work deals with the issue of the importance of pedagogical competencies for a chosen type of social work. In this work the chosen type of social work is considered to be socially activating services. The first three chapters focuses on theoretical definitions of helping professions, a competency in general meaning as well as on competencies of specific professions. This part of the work also defines social work for families with children as well competencies of a social worker in this field. The remaining chapters compare the competencies of a social worker for families with children and the competencies of a leisure time animator. The pedagogical competencies needed for socially activating services are the competency to inform about the field of education, motivation and communication with children and teenagers and the competency to plan time.